

специалистов, выступает интеграция технологий медиаобразования в образовательный процесс высшей школы.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, образовательный процесс, медиаобразование, медиаобразовательные технологии, модернизация высшей школы.

Topolnik Ya. Modern Media Education Technologies as a Means of Modernization of Higher Education

New requirements of society for education necessitate updating of teaching technologies. In modern didactics, there are many diverse educational technologies. The article analyzes the essence of the concept of „media education technologies” and raises the necessity of introducing media education technologies into the process of teaching students, which is connected with computerization and informatization of education. The main classifications of modern media education technologies are described and the functions of media education technologies are revealed. The author believes that the integration of media education technologies into the educational process of higher education is an important component providing better training of future specialists. Modern media education technologies are an effective means of modernizing higher education, as they prepare students for life in the information society and significantly contribute to the acquisition of various materials through the use of Internet resources in accordance with the leading didactic principles of visibility, accessibility, science, communication with life. With the help of modern media education technologies, future specialists can define their own benchmarks in the conditions of an excess of different information, learn to correctly perceive it, understand, analyze, rank; have an idea of the mechanisms and consequences of the impact on society.

Key words: higher educational institutions, educational process, media education, media education technologies, modernization of higher education.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.031

Н. А. Фіголь

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ УЧИТЕЛЯ

У сучасних умовах все більшого значення набуває стратегія освіти, що спрямована на майбутнє, на розвиток суспільства, основним

критерієм прогресу якого є рівень вдосконалення людини як органічної частини природи.

Так, у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується на тому, що головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися протягом життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. У цьому контексті особлива роль належить педагогу, школі. Вагому роль відіграють не лише професійні знання і вміння, а й загальна культура, особистісні якості, вплив яких на формування особистості майбутнього громадянина зростає.

Інтегрування української педагогічної освіти в загальноєвропейський та світовий освітній простір вимагає усвідомлення засад і принципів сучасної професійно-педагогічної підготовки вчителя.

Сучасні вимоги до педагога висвітлені в законі «Про загальну середню освіту»: «Педагогічними працівниками повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах середньої освіти» [1, с. 42].

Важливу роль у вирішенні поставлених завдань відіграє учитель, його педагогічна культура.

Про значення педагогічної культури вчителя в різних її проявах висловлювали думки П. Блонський, А. Макаренко, К. Ушинський, В. Сухомлинський. В останні роки проблеми педагогічної культури досліджувалися українськими науковцями. Зокрема помітний вклад у розв'язання певних завдань формування педагогічної культури учителів-вихователів, викладачів вищої школи внесли вітчизняні вчені С. Гончаренко, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Євтух, С. Мельничук, О. Мороз, С. Сисоєва, Н. Тарасевич, Р. Хмельюк, Г. Шевченко, Є. Щербань та ін.

Разом з тим, необхідно визнати, що залишається ще не вирішена проблема конкретизації шляхів формування педагогічної культури майбутніх учителів та визначення педагогічних умов її розвитку.

Проблема формування педагогічної культури у наш час дуже актуальна, тому що інноваційні процеси, які відбуваються у педагогічній теорії і практиці, висувають серйозні вимоги до підготовки майбутнього учителя.

Мета нашої статті – розкрити сутність педагогічної культури учителя і визначити шляхи формування цієї якості у майбутнього педагога.

В усі часи вчитель повинен був бути висококультурною людиною. В умовах інформаційного суспільства вага цієї професійної ознаки зростає. За ствердженням І. Зязюна: «Високе звання «вчитель» набуває свого справжнього змісту лише тоді, коли воно єдине з поняттям культури» [2, с. 147].

У науковій літературі педагогічна культура трактується як динамічний комплекс загальнолюдських педагогічних цінностей, творчих засобів педагогічної діяльності та досягнень осіб, які займаються навчанням і вихованням. Це складне явище і вивчається в різних аспектах.

Термін «педагогічна культура» вперше ввів В. Сухомлинський у дослідженні «Розмова з молодим директором школи». Вчений підкреслював, що педагогічна культура означає достатньо високий рівень опанування соціокультурними цінностями людства [3, с. 46].

Педагогічна культура – це така ознака учителя, без якої неможлива педагогічна творчість.

Сучасні дослідники (В. Бенін, К. Левітан, Н. Седова) розглядають педагогічну культуру як інтеграцію, синтез природних і набутих особистісних якостей, які забезпечують високий рівень діяльності учителя. В. Ягупов дає таке визначення: «Педагогічна культура – оволодіння педагогом педагогічним досвідом людства, ступінь його досконалості в педагогічній діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості» [4, с. 168].

Педагогічна культура – це складова загальної культури педагога, яка пов'язана з життєвими цінностями і орієнтирами вчителя, його духовністю та морально-етичними переконаннями. Ядром загальної культури особистості є освіченість і вихованість в їх гармонійній єдності.

Показником загального розвитку педагога є рівень його пізнавальних процесів: мислення, увага, пам'ять, уява. Результативність педагогічної діяльності визначається також ступенем емоційно-вольової сфери.

«Педагогічна культура вчителя, – на думку В. Гриньової, – це діалектична інтегрована єдність педагогічних цінностей: цінностей-цілей й цінностей-мотивів; цінностей знань; технологічних цінностей; цінностей-властивостей; цінностей відношень. Вони є свого роду осями координат, на основі яких і викреслюється модель педагогічної культури, які спрямовують і коригують у соціальному, духовному, професійному, особистісному просторі діяльності учителя, його професіоналізм» [5, с. 17].

Видатний український педагог-гуманіст В. Сухомлинський велику увагу приділив дослідженню педагогічної культури та визначив такі її характеристики: жива, творча педагогіка повсякденної творчої праці; педагогіка, у якій теоретичні закономірності процесу впливу на духовний світ вихованця ніби зливаються з особистістю вчителя; техніка і технологія взаємодії майстра й об'єкта його праці; багатогранність, різноманітність, відточеність, зразковий стан інструментів творчості. Педагогічна культура вчителя, стверджував В. Сухомлинський, неможлива без опанування надбань загальнолюдської культури – наукових, моральних знань та естетичних цінностей [3, с. 145].

Тому до змісту педагогічної культури В. Сухомлинський відносить такі складові:

1. Глибокі, ґрунтовні знання вчителем свого предмета.
2. Уміння вчителя доторкуватися до розуму та серця дітей.

3. Утвердження педагогом гуманних засад у вихованні.
4. Самокритичність та висока вимогливість до себе.
5. Здатність педагога бути мислителем та дослідником.
6. Мовленнєва культура вчителя.

Основними компонентами педагогічної культури, на думку П. Щербаня, є педагогічна майстерність і прагнення до постійного самовдосконалення; культура мовлення і педагогічного спілкування; досконале володіння всіма складовими педагогічної техніки; педагогічна етика і педагогічний такт; духовна культура вчителя, в основі якої лежить його художньо-естетична культура; любов до дітей і педагогічної праці, здатність до педагогічної імпровізації; уміння і навички вільно поводитися, емоційно висловлювати свої почуття, думки, радість, гнів, захоплення тощо; перцептивні та сугестивні здібності; педагогічний оптимізм, об'єктивність, урівноваженість та вимогливість [6, с. 22].

Ми визначаємо педагогічну культуру педагога як сукупність морально-духовних якостей особистості, професійних знань, умінь та навичок, особливостей поведінки, що виявляється у творчій самореалізації в професійно-педагогічній діяльності, результатом якої є педагогічні цінності і технології, які сприяють ефективному розв'язанню завдань всебічного гармонійного розвитку учнів.

В. Сухомлинський наголошував, що стимулом бажання вчитися, пізнавальної активності є відчуття дитиною радості навчальної праці, радості успіху в навчанні, оскільки інтерес до навчання є там, де є натхнення, народжене успіхом. Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, збудити в їхніх серцях почуття власної гідності, гордості – це повинно бути першою заповіддю кожного педагога [3, с. 221]. А все це може забезпечити високопрофесійний педагог, майстер своєї справи.

Педагогічна культура – не природжена якість. Вона розвивається, формується, піддається коригуванню, відточенню. Велику роль у цьому відіграють самоосвіта та самовиховання. Учитель повинен постійно працювати над собою. Видатний педагог К. Ушинський із цього приводу говорив: «Вчитель до тих пір учитель, поки вчиться сам».

Чинниками розвитку та формування педагогічної культури вчителя можуть бути:

1. Оволодіння глибокими знаннями (з педагогіки, психології, предмета, методики його викладання, суміжних предметів та ін.), розширення педагогічної ерудиції, збагачення професійної компетентності.
2. Формування гуманістичної спрямованості вчителя (на дітей, методи та засоби впливу на них, на себе, на предмет, цілі навчання та виховання).
3. Розвиток педагогічних здібностей (дидактичних, організаційних, комунікативних, перцептивних, сугестивних, науково-пізнавальних, дослідницьких та ін.).
4. Оволодіння педагогічною технікою (технікою мовлення: дихання, голос, дикція; мімікою та пантомімікою; формування культури зовнішнього вигляду; умінь саморегуляції тощо).

5. Формування умінь емоційно-позитивного забарвлення особистісного впливу на учнів.

6. Створення позитивних стимулів для сприйняття учнів.

7. Вивчення передового педагогічного досвіду.

Отже, формування педагогічної культури майбутнього учителя є важливим завданням вищої школи. Виховувати цю якість необхідно змотивувавши цей процес.

Існує низка факторів, які впливають на процес формування у студентів педагогічної культури: соціальне оточення; суспільно політичні умови; освітній і культурний рівень; родинне оточення; коло знайомств; членство у різних групах за інтересами та ін.

Крім цього майбутній учитель повинен володіти знаннями та вміннями, які формують його педагогічну культуру: творчою уявою, навичками асоціативних зв'язків, розвинутим образним мисленням на основі знань з історії та теорії різних видів мистецтва.

Враховуючи визначені чинники та фактори формування педагогічної культури майбутнього учителя, спираючись на основні ознаки педагога, визначимо шляхи формування цього феномену у студентів.

Оскільки студенти застосовують набуті у вузі знання, навички і вміння з організації навчально-виховного процесу в школі під час педагогічної практики і в подальшій професійній діяльності, тому до основних шляхів формування педагогічної культури належать навчальний процес у ВНЗ і процес самовдосконалення.

Тому варто навчально-виховний процес у ВНЗ організувати наступним чином:

1. При викладанні педагогіки, основ педагогічної майстерності застосовувати принципи співробітництва, співтворчості викладача та студентів.

2. Акцентувати увагу на розвитку професійно важливих якостях особистості майбутнього учителя.

3. Систематично поглиблювати теоретичних знань з педагогіки, філософії, культурології, етики, психології;

4. Актуалізувати особистісний саморозвиток студентів;

5. Удосконалювати зміст самостійної роботи студентів, яка повинна реалізовуватися в творчій співпраці, співтворчості викладачів і студентів.

6. Широко застосовувати методи, прийоми, спрямовані на стимулювання творчої активності студентів;

7. Створювати атмосферу схвалення активності, самостійності студентів, оригінальності пропонованих ними ситуативних рішень;

8. Здійснювати педагогічний моніторинг, який полягає в систематичному одержанні викладачем об'єктивної інформації про хід навчальної діяльності студентів; залучати студентів до активної педагогічної діяльності з подальшим її аналізом; створити належні умови і відповідні стимули для самостійної роботи студентів, самоосвіти, самовиховання, рефлексії.

9. Розвивати викладачам свою педагогічну культуру.

Отже, формування педагогічної культури майбутнього вчителя є одним з найважливіших завдань вищої школи, нерозривно пов'язано з відродженням нації, демократизацією й гуманізацією суспільства.

Результати цього дослідження не вичерпують усіх проблем, пов'язаних із формуванням педагогічної культури вчителя. Потребують подальшого дослідження питання сутності педагогічної культури, методів та засобів її формування в сучасній соціально-педагогічній ситуації.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – 2004 с. 2. **Неперервна** професійна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць /За ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – У двох частинах. – Ч. 1. – К., 2001. – 392 с. 3. **Сухомлинський В. О.** Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 4. – 626 с. 4. **Ягупов В. В.** Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2003. – 560 с. 5. **Гриньова В. М.** Формування педагогічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис... докт. пед. наук / В. М. Гриньова. – К., 2001. – 38 с. 6. **Педагогічна** культура вчителя: навч. посібник / П. М. Щербань, С. В. Шейко, М. П. Щербань. – К. : Вища шк., 2010. – 167 с.

Фіголь Н. А. Педагогічна культура як фактор розвитку особистості учителя

У статті обґрунтовано необхідність в умовах інтеграції і глобалізації ринкових відносин посилення психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано сутність культури, педагогічної культури та охарактеризовано різні трактування цього феномену. Обґрунтовується значення педагогічної культури учителя для забезпечення завдань всебічного і гармонійного розвитку учнів. Представлено складові змісту педагогічної культури. Названо фактори, які впливають на процес формування у студентів педагогічної культури. Визначено провідну роль вищого навчального закладу та процесу самовиховання у формуванні та розвитку педагогічної культури особистості учителя. Схарактеризовано шляхи розвитку педагогічної культури.

Ключові слова: майбутні учителі, культура, педагогічна культура, шляхи та умови формування педагогічної культури.

Фіголь Н. А. Педагогическая культура как фактор развития личности учителя

В статье обоснована необходимость в условиях интеграции и глобализации рыночных отношений усиления психолого-педагогической подготовки будущих педагогов. На основе анализа

психолого-педагогической литературы выяснено сущность культуры, педагогической культуры и охарактеризованы различные трактовки этого феномена. Обосновывается значение педагогической культуры учителя для обеспечения задач всестороннего и гармоничного развития учащихся. Представлены составляющие содержания педагогической культуры. Названы факторы, влияющие на процесс формирования у студентов педагогической культуры. Определена ведущая роль высшего учебного заведения и процесса самовоспитания в формировании и развитии педагогической культуры личности учителя. Охарактеризованы пути развития педагогической культуры.

Ключевые слова: будущие учителя, культура, педагогическая культура, пути и условия формирования педагогической культуры.

Figol N. Pedagogical Culture as a Development Factor of the Teacher's Personality

The article substantiates the strengthening necessity of the psychological and pedagogical training of future teachers in the conditions of integration and globalization of market relations . On the basis of the analysis of psychological and pedagogical literature, the essence of culture and pedagogical culture is determined and different interpretations of these phenomena are described. The significance of teacher's pedagogical culture for the tasks of comprehensive and harmonious development of students is substantiated. The components of the content of pedagogical culture are presented. Pedagogical culture of a teacher is impossible without mastering the achievements of the universal culture, scientific, moral knowledge and aesthetic values, without deep, solid teacher's knowledge of of his subject, without the approval of humane principles in education, self-criticism, speech culture of the teacher.

The factors influencing the process of formation of students in the pedagogical culture are named. The leading role of the higher educational institution and the process of self-education in the formation and development of the pedagogical culture of the teacher's personality is determined. The ways of development of pedagogical culture are characterized. The dependence of the quality of education on the teacher's pedagogical culture is proved. As a conclusion, the teacher must be a professional with a high level of pedagogical and universal culture.

Key words: future teachers, culture, pedagogical culture, ways and conditions for the formation of pedagogical culture.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017 р.

Прийнято до друку 24.11.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.